

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ

ERDEM

ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ DERGİSİ

DÖRT AYDA BİR ÇIKAR

Cilt 4

Mayıs 1988

Sayı 11

TÜRK TARİH KURUMU BASİMEVİ, ANKARA
TEMMUZ 1989

MEHMET AKİF ERSOY (1873-1936)

A BIOGRAPHY

FAHİR İZ *

(On the occasion of the fiftieth anniversary of his death)

The Turkish poet and patriot Mehmet Akif Ersoy was born in the Sarıgözel district near Fatih, in Istanbul. His father Mehmet Tahir Efendi, the son of Nureddin Ağa, an illiterate peasant, was born in the village of Shushisa near İpek, in northern Albania (Pec in present day Yugoslavia), chief town of the *sancak* of the same name in the Ottoman *vilayet* of Kosova.

According to biographical notes left by the poet to a friend (see bibl.), Tahir Efendi started his education in İpek, but came to Istanbul at an early age, had a sound Islamic classical education and became a *müderris* in the Fatih *Medrese*, a public lecturer (*ders-i âm*) in the Conqueror's mosque. Akif's mother Emine Sherife Hanım was born and brought up in Tokat, in Northern Central Anatolia, but both her parents originated from Bokhara. She married Tahir Efendi in a second marriage, on her husband's death.

Akif attended local primary schools and the Fatih central *rüşdiye* (secondary school). Among his teachers, he was particularly impressed and influenced by the liberal Hoca Kadri (1860-1918), his Turkish teacher, a well-known Young Turk who fled to Egypt (to escape Abdülhamid II's despotic rule) where he published the newspaper *Kanun-i Esasi* (the Constitution), later living several years in Paris, in Young Turk circles.

Akif continued to learn more Arabic from his father and improved his Persian by attending, in the afternoons, public courses in mosques on Sa'di's *Gholistan*, Rumi's *Mesnevi* and the *divan* of Hafiz. He was first of his class in Turkish, Arabic, Persian and French.

When he was graduated from the *rüşdiye*, he registered in the lycée section (*i'dadi*) at the School of Political Science (*Mekteb-i Mülkiye*). On completion of the 3-year first section, he moved to the first year of the 2-year final course, in 1889 when his father died. That same year the

* Emeritus Professor of Turkish Language and Literature, Boğaziçi University, Istanbul, Turkey.

family house in Sarıgözel was burnt down. He left the School for Political Science, there being no opening at that juncture for its graduates, he registered at the newly created 4-year Civilian Veterinary School (*Mülkiye Baytar Mektebi*), being a boarder during the last two years. Akif graduated first from the Veterinary School. He and the second of the class, an Armenian youth, were appointed, by the Ministry of Agriculture to the Department of Veterinary Affairs as deputy inspectors in 1893 (Biographical notes left by Akif, *see* Bibl.). The same year while on duty in the Balkans he went to his parental village and to İpek and visited his uncles. He married in 1894 İsmet Hanım, the daughter of a minor civil servant, who bore him three daughters and two sons. Akif served as a veterinary surgeon in the Ministry of Agriculture for twenty years, five in the provinces. He travelled extensively in Anatolia and Arabia, spending long periods in Adana and Edirne, in connection with his duties, obtaining first hand knowledge on the life of peasants and ordinary people in the towns. He combined at times his professional duties with teaching in various schools including a lecturership in literature at Istanbul University.

Early in January 1913, on leave of absence from his office, he spent two months in Egypt, in high Egypt and Medina. In May 1913 he resigned from his office to protest the unfair dismissal of the Director of Veterinary affairs of whom he was the deputy. But he continued to teach in schools and to preach in the main mosques of Istanbul. He also privately tutored the children of dignitaries in their houses.

In September 1914, the pro-German Unionist leader and War Minister Enver Pasha together with the German Ambassador Baron von Wangenheim and Admiral Souchon prepared the *fait accompli* which plunged Turkey into the First World War on the side of the Central Powers (Şevket Süreyya Aydemir, *Enver Pasha*, vol. II, Istanbul 1971, pp. 549-559).

After 1910, The Committee of Union and Progress (CUP), the party in power, had been flirting with the ideology of Pan-Turanism and had asked the sociologist Ziya Gökalp for his advice and contribution. Now it was thought that Pan-Islamist activity might be handy in the circumstances. The CUP government through the "Special Organization" (*Teşkilât-ı Mahsusa*) attached to the Ministry of War, approached Mehmet Akif whose Pan-Islamist tendencies had been known since the Constitution of 1908 and particularly since the Balkan War of 1912. In June 1915 an invitation was issued by the German government to Mehmet Akif to visit

Germany and to study and report on the state of Muslim prisoners of War in that country. Thus he came for the first time in direct contact with the West. He was able to observe social and economic conditions and everyday life of the West and compare them with those in the East (see below).

After the outbreak of Sherif Husayin of Mecca's revolt, the CUP sent him, in 1917, on a special mission, to visit the pro-Turkish Al Rashid of Halil in Najd. He reached there through the desert route stopping at Medina. This trip inspired him a famous poem (see below). While he was in Najd, he was appointed secretary general of the newly created office of *Darü'l Hikmet-i Islamiye* attached to the *Sheyhü'l-Islam's* office. On the return journey Akif visited Lebanon and spent a month in Aliyya as the guest of the Sherif Haydar Pasha.

In the Autumn of 1918 the war was over. The armistice of Mudros had sealed the fate of the Ottoman Empire. Enver Pasha and other prominent leaders of the CUP fled the country. The Allies occupied Istanbul. Italian troops occupied Antalya and the Greeks, supported by the Allies, landed in Izmir (15 May, 1919).

Akif, an exuberant idealist by nature and a profoundly religious man, had never been pessimistic. But now everything seemed to be lost. No spark of hope was seen anywhere. But towards the end of May, 1919, the news of the first armed resistance against the invading Greek army in Ayvalık in the Aegean, galvanized him. He immediately left for Balıkesir the chief town of the hinterland, where he preached in mosques and contacted many people and urged the population to rise and resist. He repeatedly stated in his sermons that it was against Islam to capitulate. On his return to Istanbul he published his impressions in several articles in *Sebilü'r-Reşad* (see below) in June 1919, whereupon he was dismissed from *Dârü'l-Hikmet* by the Sultan's government which had taken on by now an openly anti-Nationalist attitude. Although under strict surveillance by the government and the occupation authorities, he immediately established contact with the Nationalists in Anatolia and sent them secretly printed literature on colonialist plans. In the meantime Mustafa Kemal Pasha (Atatürk) the leader of the resistance movement, had arrived in Ankara from Sivas (27 December, 1919). The Ottoman Parliament had prorogued itself on 18 March 1920, being dissolved by the Sultan on April 11. In Ankara preparations were afoot for the formation of a new Parliament.

The Grand National Assembly (GNA) composed of a body of delegates sent from the provinces, was opened on 23 April 1920 (Bernard Lewis, *The Emergence of Modern Turkey*, 2nd edition, Oxford 1968, p.251). Akif left the same week for Ankara. He joined the new Parliament as deputy for Burdur. The GNA sent him on a mission to Konya to pacify a movement against the Nationalists. From Konya he went to Kastamonu to meet his intimate friend Eşref Edib, the co-editor of *Sebilü'r-Reşad*, the periodical to which Akif had contributed for years. In November 1920 they again began to publish it in Kastamonu. Akif, supported by the Nationalist government, continued his preaching there and in neighboring towns. These stirring sermons in mosques, which were published in the *Sebilü'r-Reşad*, were printed by the government in booklets and distributed to provinces and to war fronts.

In January 1921, after two months absence, Akif returned to Ankara and settled in the Taceddin convent (*dergâh*), which is now the Mehmet Akif museum. In the meantime the *Sebilü'r-Reşad* office had moved to Ankara.

The new Nationalist Turkey needed a national anthem. In November 1920, a competition was opened by the Ministry of Education, some 724 poems were sent in. Akif did not participate as a monetary reward was attached to it. As none of the poems were found satisfactory by the committee Hamdullah Subhi (Tanrıöver, 1886-1966, a well known orator) then Minister of Education, persuaded Akif to participate. He wrote the now famous, stirring Independence March (*İstiklal Marşı*) which was read in the GNA by the Minister himself (1 March, 1921) and unanimously accepted as the Turkish National Anthem (12 March, 1921). In the Summer of 1921, a sudden Greek offensive threatened Ankara. There was panic and a defeatist atmosphere. Many people began to migrate eastwards. However Mustafa Kemal Pasha calmed the agitated atmosphere before he left for the front following his re-election as Commander-in-Chief by the GNA. Akif did not leave Ankara and fought against wild rumors. But the office of the *Sebilü'r-Reşad* was moved to Kayseri until after the battle of Sakarya (September 1921) which turned the tide against the Greeks in Anatolia.

In 1922 Akif was appointed a member of an Islamic research committee (*Tedkikat ve te'lifat-ı İslamiye Encümeni*) in the Ministry of Shari'a (Umur-i Şer'iye ve Evkaf Vekâleti). He continued his regular contribution of poems, articles and translations to *Sebilü'r-Reşad*.

The great Turkish offensive was launched on 26 August 1922 which culminated on August 30 with the decisive victory of the Nationalist armies in the battle of Dumlupınar, near Afyon. Izmir was recaptured on September 9. Within two weeks the Turkish ordeal of nearly three and a half years was brought to an end. There was complete disarray in occupied Istanbul. The Sultan-Caliph's collaborationist government and its vitriolic press were stunned (see Fahir İz, *Ali Kemal*, E.I. 2nd edit.). In November 1st 1922 the GNA abolished the sultanate while separating the Caliphate from it. A suitable member of the Ottoman House would be elected caliph by the GNA. Thereupon the Sultan Mehmet IV fled to Malta on a British warship (17 November) and his cousin Abdülmecit was elected caliph. Turkey became a republic the following year with Gazi Mustafa Kemal Pasha as its first president (29 October 1923).

On 9 March 1924 however, Abdülmecit was deposed, the caliphate abolished and the following day he and all the members of the Ottoman House were exiled from Turkey. The office of the Sheyhü'l-Islam, the Ministry of Shari'a (Şer'iye Vekâleti), Shari'a courts were also abolished within a month. All religious schools (*medreses*) had already been closed following the Law on the Unification of Education (Tevhid-i Tedrisat Kanunu) of 3 March 1924. Following a counter-revolutionary insurrection in the spring of 1925, in the South Eastern provinces, led mainly by *nakshbendi sheyhs* was swiftly quelled, all *derwish* orders were abolished and their convents closed (Bernard Lewis, *op. cit.*, p. 259).

Mehmet Akif, who was a devout Moslem and a convinced panislamicist, was greatly disturbed by the course of these events. Unlike the ideologist of Pan Turkism Ziya Gökalp, who, during and after the First World War, was able to adjust his ideas in the face of political developments and then eventually completely adopt Mustafa Kemal Pasha's nationalism based on the National Pact (*Misâk-ı Milli*), Mehmet Akif was unable to adjust his ideas to the new secularist nationalist Turkey. Although he had witnessed the defeat of the Empire and the collapse of the Pan-Islamic policy of the CUP, he had still hoped that the new Turkey could be the focus of Pan-Islamic aspirations.

In the Summer of the 1923 the elections for the GNA were renewed and Akif was not re-elected. At fifty he had practically no job. He had no pension as he had applied too late, after his resignation in 1913. In October of the same year he went to Egypt, with his old friend, the Egypt-

tian Prince Abbas Halim (d.1934) as his guest and spent the winter there where he wrote *Fir'avunla yüz yüze* (Face to face with Pharaoh). In 1924 he again went to Egypt to spend the winter at Hilwan, in Abbas Halim Pasha's residence. In the Winter of 1925 he went to Egypt again and settled with his family, living in a small house at Hilwan. He became a lecturer in the Turkish language and literature at the University of Cairo where he taught for ten years. He lived a secluded life at Hilwan going twice a week to Cairo to teach. He did not like Cairo which he found too cosmopolitan for his taste (M.C. Kuntay, p.145) Mehmet Akif, Istanbul 1939. In Cairo he also saw Turkish teachers and students in *Al-Azhar*. Occasionally he saw visitors from Istanbul (including Eşref Edib). A disappointed and broken man, he produced very little, during his self-imposed exile. He concentrated on the revision of his Qur'an translation (see below).

In 1934 he lost his great friend and benefactor Abbas Halim Pasha. This was a great shock for the ageing poet, although Abbas Halim's daughter, Princess Emine continued to support him (M.C. Kuntay, *op. cit.*, pp. 85-86). The same year his health began to deteriorate. In 1935 he spent part of the summer in Aliyya in Lebanon and in Antioch as guest of friends. He was consumed with cirrhosis and malaria. A friend of his, Hüseyin Suat (a minor poet) of passage in Egypt, recommended him to go to Istanbul. But it was too late. After eleven years of absence he arrived in Istanbul, a sick man. He was taken to Princess Emine's house, later to a private hospital where he spent a month. A host of visitors and friends, poets, writers, journalists and old wrestlers (see below) came to see him. He managed to go to Abbas Halim's farm outside Istanbul a few times. But he never recovered. He died on the 27 December 1936 in Istanbul. His funeral was attended by his close friends and many young admirers, mostly University students.

Already as a student, Akif read voraciously all the Turkish, Arabic and Persian literary classics. His favourites in these three languages were Fuzuli, Ibn Farid and Sa'di respectively. He was particularly an admirer of Sa'di whom he considered the quintessence of the "wisdom of the East" and whose influence on himself he always admitted. From 1898 onwards he serialized the translation of selected texts from the Persian classics in the Periodical *Servet-i Fünun*. From Western literature he read, in French, together with one of his close friends and future biographer M.C. Kuntay (1882-1956), the works of Lamartine, Victor Hugo, Al-

phonse Daudet, Emile Zola, Ernest Renan, Alexandre Dumas Fils, Anatole France, Sienkiewicz and many others, his favourites being Lamartine and Dumas Fils.

Akif began to write conventional poetry, in the secondary school, as a teenager, and continued to write, inspired by the great masters, classical or modern. He continued to imitate these masters while attending the veterinary school and after graduation. Although he destroyed many, some of these early experiments were published, from February 1896 onwards in the conservative *Resimli Gazete* and some were found, after Akif's death and published (F.A. Tansel, *Mehmet Akif, Hayatı ve Eserleri*, 2nd. ed., Istanbul 1973, pp. 11-12, and Kaya Bilgegil, Atatürk Üniversitesi, *Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, No.3, Erzurum 1972, pp. 1-33). The influence of Abdülhak Hâmit is obvious in some of his early poems (Tansel, *op. cit.* pp. 23-29). But he was inspired, in the early years particularly by Mualim Naci, his teacher at the Mülkiye.

About 1904 Akif seems to have found his own personality. He began to write poems on social themes, on the poor, the sick, the unemployed, the oppressed, the orphan, the alcoholic, the underdog, always based on personal experience or observation, or autobiographic poems about his father, his family or his own childhood. He read these poems to friends or to limited audiences in private houses but he could not publish them because of Abdülhamit II's strict censorship. He had to wait until the Restoration of the Constitution. When it came on 23 July 1908 and the censorship was abolished, dozens of newspapers and periodicals flooded the market. Mehmet Akif and his life-long friend Eşref Edib began to publish the *Sırat-i Müstakim* (The Straight Path) a conservative periodical with an emphasis on religious and social topics (14 August 1324 rumi/27 August 1908). Akif's poem *Fatih Camii* (The Conqueror's mosque) was published in the first issue. The periodical was an immense success, the first issue being reprinted several times. Then all Akif's pre-1908 poems which had awaited publication for several years and which included some of the best and most popular works followed in succeeding issues. He also wrote poems inspired by episodes from Islamic history with a morale for the present. Then followed poems which were commentaries on selected verses of the Qur'an and articles on the relationship of Islam to questions of positive science, work, fate, women, and essays on subjects such as Islam and Christianity, the reasons of the decline of Muslims, etc. In some of the articles he used the pen-name Sa'di (The name of his favorite

author). He also wrote many articles on Eastern and Western authors and the problems of literature in general.

In the same periodical he translated selected articles of the Egyptian modernist Muhammad Abduh and Farid Wajdi displaying a modern approach to Islam. His name and contribution were the most important factors of the wide circulation of the *Sırat-i Müstakim* outside Turkey, particularly among Turkish speaking Muslims of Russia who liked the simple, lucid prose which Akif had developed in his writings.

During the reactionary mutiny of 31 March 1325 rumi/13 April 1909, the printing house of the *Sırat-i Müstakim* was raided and sacked and the periodical ceased publication, but started up again soon after the mutiny was quelled. Many Muslim intellectuals and writers, refugees from Russia, came to visit Mehmet Akif in the office of the periodical and this resulted eventually in an approachment of Islamist and Turkist factions. Akif became chairman of the editorial board of the *Sırat-i Müstakim* and recruited, for the periodical, leading conservative writers of the time.

With the beginning of the 8th volume, the *Sırat-i Müstakim* changed its name and became *Sebilü'r-Reşad* (the way of orthodoxy). In the meantime Akif collected all his poems, written between 1905-1911 and mostly published in the *Sırat-i Müstakim*, in one volume, under the title of *Safahat* ("Phases") in 1329 A.H./1911. It was well received, even by Westernists. Its sincerity and indigenous realism were praised (see *Servet-i Fünun*, No. 1050, July 1911 and 1054, August 1911 also *Sebilü'r-Reşad* No. 256-276, 1911). But Akif's popular, straightforward language, was criticized by some snobbish purists (*Servet-i Fünun* No. 1052, August 1911). A devout Muslim well versed in the history and civilization of Islam, Mehmet Akif was well aware of the contemporary state of the Muslim peoples the majority of whom were under the domination of colonial powers at the time. He was conscious of the potential power of Islam and was far from despair at its decline. He was in search of an ideal from 1890's onwards and with the coming of freedom in 1908 he avidly read the sermons and the articles of Muslim modernists, Cemaleddin Afghani and the books and articles of his discipline Muhammed Abduh and others, and developed, towards 1912, the idea of a commonwealth of Muslim peoples, a kind of Panislamism, which would be a blend of liberalism, nationalism and Westernism and which aimed at a compromise between Islam and modern science. During the first phase of the Balkan Wars in 1912, the

anti-Turkish (read anti-Muslim) attitude of the great powers who proclaimed that the *status quo* would be kept, whatever the outcome of the war, but ignored this afterwards, strengthened his Panislamist convictions.

In the years immediately preceding the First World War, rival ideologies such as Pan-Turkism, Pan-Islamism, Ottomanism and Westernism forced Akif to rethink and clarify his ideas and principles. The origins of these ideologies went back to the end of the 19th century and the beginning of the 20th among Turkists intellectuals (see Akçuraoglu Yusuf, *Üç tarz-ı siyaset*, in Turkish, Cairo 1904). A compromise attempt with the Turkists remained fruitless, but caused a split among Islamists. Akif remained adamant as he firmly believed that sheer nationalism would jeopardize the Panislamic ideal (A. Adnan Adıvar, *Tarih Boyunca İlim ve Din II*, Istanbul 1944, p. 149 ff.). This idea he developed in the *Safahat II, Süleymaniye Kürsüsünde* ("From the pulpit of the Süleymaniye") published in 1330 A.H./1912, after being serialized in the *Sırat-ı Müstakim*. This is a sermon in the form of a long poem. The preacher is the famous Turkish traveler and writer Abdü'r-Reşid İbrahim (1851-1944) from Khokand in Central Asia, with strong panislamist tendencies who spent many years in Istanbul and travelled extensively in Islamic lands. In this work Akif makes the preacher talk to elaborate his own ideas (Eşref Edib, *op.cit.*, 1, p. 236 ff.). After describing at length the sorry plight of Muslims in Central Asia, India and China at the beginning of this century he concludes that westernization without assimilation is necessary for all Muslims and that an independent Muslim country like Turkey should lead the World of Islam towards the ideal of unity. The work ends with a description of the horrors of the Balkan war of 1912 in which Turkey lost almost the whole of European Turkey and which was a shock and disillusion for Akif.

Safahat III, Hakkın Sesleri ("The Voices of the Right i.e. God"), serialized first in the *Sebilü'r-Reşad* and published in book form in 1913. In this work Akif displays a fundamentalist approach to Islam. Like most Muslim modernists, Akif wants to go to the original sources, cutting out the accumulated padding of later centuries. Consequently the *Safahat III* is mainly dedicated to poems which are mostly commentaries on many verses of the *Qur'an* and of the a few *Hadiths*. In these poems Akif exhorts his fellow co-religionists to unity, to ignore ethnic differences and warn them against the danger, for Islam, of separatism and over-westernization which leads to assimilation, particularly emphasizing the necessity of a cooperation between Turks and Arabs.

Safahat IV, Fatih Kürsüsünde ("From the Pulpit of Fatih"). After a descriptive introduction we find again, as in *Safahat II*, the preacher addressing the audience. This time he exhorts them to work hard, comparing East and West in this regard, warns them against an idle and aimless life of so called intellectuals. The sermon ends with the description of tragic episodes of the Balkan war as a warning to heedless youth.

Safahat V, Hatıralar ("Memories"). Published in Istanbul in 1335 H./1917, this volume contains poems of different subject and length. The poem *El-Uksur'da* ("in al-Uksur"), written after his two months' trip to Egypt and dedicated to Abbas Halim Pasha is a long description of that old Egyptian temple and his meditations, of a pessimistic tone, on the state and future destiny of the Muslim World. Seven poems included in this book are commentaries on various verses of the Qur'an. They are untitled and the original text with the Turkish translation of the verses are given at the beginning. These are poems of encouragement and hope for the world of Islam. But the most interesting and longest poem of the volume is *Berlin Hatıraları* ("Memories of Berlin") mentioned above. Discussing the state of Turkish intellectuals of his time, who, according to him, "imitate only everything bad" from the West, he singles out Tefik Fikret (q.v.) whose famous atheistic poem *Tarih-i Kadim* ("Ancient History"), according to Akif, poisoned Turkish youth. The ninety eight lines, a vitriolic attack on Fikret, included in the original version of *Safahat V* (serialized irregularly in the *Sebilü'r-Reşad* during 1915-1918) are omitted in all the editions (early or posthumous) of the *Safahat V*, except the 10th (edited by Ertuğrul Düzdağ, Istanbul 1975). The futile but violent controversy started after Fikret's death (1915), between "conservative" and "progressive" circles who claimed (not altogether correctly) that these two poets are representatives of their convictions, continues still (For a bibliography of this controversy and for various editions of *Tarih-i Kadim*, see Tansel, *op. cit.*, pp.77-78 and for a fair comparison between the two poets ideas see Kenan Akyüz, *Batı Te'sirinde Türk Şiiri Antolojisi* 3, Ankara 1970, pp. 545-547). From the second edition onwards, Akif added another poem to *Safahat V*: "*Necid çöllerinden Medine'ye*" ("From the desert of Najd to Medina"). After an impressive description of the desert Akif narrates the excitement of a sudanese pilgrim who dies of ecstasy and exhaustion upon arrival at Muhammad's Mausoleum. This poem is an apotheosis of religious lyricism.

Safahat VI, Asım, consists of a single long poem, written in 1919, serialized in the *Sebilü'r-Reşad*, at irregular times between 1919-1924 and pu-

blished in book form in 1924. It is written in narrative form, interspersed with anecdotes with a moral and with conversations between protagonists which consists of Hocaşade (the poet), Köş İmam (Ali Şevki Hoca, a student of the poet's father) Asım (his son). The conversations take place during the First World War, in Akif's house. It is written in simple conversational Turkish and the conversation is used as a means to describe the social evils in Turkey, both during and at the end of the war, to criticize (a pet theme in Akif) Snobism, imitation and blind admiration of the West and various political currents not approved in the poem. Asım, Köş İmam's son is the prototype of the future generation which will lift the country up, the generation which accomplished the miracle of the Dardanelles. Towards the end there is the famous passage which the poet dedicated to those who died against all odds, defending the Dardanelles. The young man finds this strength from his past, his religion and his history, but realizes that positive science of the West must be taken as a model. Asım must be sent to Berlin to study. The poem finishes on this note.

Safahat VII Gölşeler ("Shadows"). This last volume of the *Safahat* contains most of his work between the years 1918-1933, of unequal length and value, written in Istanbul, Ankara and Hilwan. The majority of these poems are not particularly typical of Akif but some like *Leyla*, *Hicran*, *Secde*, *Bir Gece*, etc. are examples of high religious lyricism and *Bülbül* which he wrote on hearing of the fall of Bursa is among his best patriotic poems.

The 10th (revised) edition of the *Safahat* mentioned above includes some of the poems of Akif not published in the seven volumes, the most important being the complete text of the *İstiklal Marşı*.

The Qur'an translation is and remains a very controversial episode in Akif's life. The directorate of Religious Affairs (DRA, *Dişanet İşleri Riyaseti*, later *Başkanlığı*) which was created after the abolition of the Ministry of Shari'a, decided to have a new official translation and commentary of the Qur'an made. It was considered that the person indicated for the translation was Akif and for the commentary the noted *alim* Ahmed Hamdi (Yazır, 1877-1942). After long hesitation, Akif accepted the proposal on condition that his translation would be published together with the commentary as he belonged to that category of Muslims who believed that the Qur'an is really untranslatable. Both authors signed the contract in Ankara and received an advance sum just before Akif left for Egypte for good,

in the Winter of 1925. He worked on it for several years and sent specimen chapters to his close friends. A punctilious and conscientious man likewise a perfectionist he was never completely satisfied with the result and kept on revising and recopying the text. Eventually he sent some 50 pages of the final draft to DRA.

In those years, the Ghazi (Atatürk, as he was called in the late 1920's) was experimenting with the turkification of Islam (as hoped for by Gökalp) as a corollary to secularization. Already a committee founded in the Faculty of Theology, under the chairmanship of Köprülüzade Mehmed Fuad (M. Fuad Köprülü) had published their report on religious reform (*Dini islah proje ve beyannamesi*, see *Vakit* of 28 June 1928, reproduced in the Roman script in Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, vol. 5, Istanbul 1943, pp. 1639-1641). Some *Khodjas* were asked to read the Turkish translation of the Qur'an in certain mosques and to use Turkish for the prayer (*namaz*).

On reading of this, which was later confirmed by friends, Mehmet Akif was alarmed and feared that his translation might be used for this purpose and perhaps eventually replace the original text of the Qur'an. He immediately wrote DRA and asked them to return the 50 pages he had sent, saying that he would like to alter certain passages and then annulled the contract, sending the advance he had received to Ahmet Hamdi (Yazır, who later published his own translation with commentary *Hak Dini, Kur'an Dili*, 9 volumes, Istanbul 1936-1960). According to rumours, before returning to Istanbul, at the end of his life, Akif confided the completed manuscript to a Turkish *müderris* in Al-Azhar, a certain İhsan Efendi from Yozgat with the request to return it to him if he came back or to burn it if he died. The mystery of the manuscript continues to this day (see Eşref Edib, *op. cit. passim*; and Mahir İz, *Yılların İzi*, Istanbul, 1975, pp. 144, 145).

Mehmet Akif was a robust man of middle height. An amateur of sport, a wrestler of professional standard, a first class swimmer and a great walker. He was an extremely modest, retiring person, very shy who talked little in small circles of friends. But he was an exuberant and stirring orator when he addressed an audience.

Extremely devout but far from being a fanatic, he was conservative in politics but very different from the norm; he would not accept in *toto* ideas and principles which go usually with conservative outlooks in Tur-

key. He expressed several times, in writing and orally, his hatred of Abdülhamit II and Mehmet VI (Vahidettin) and he did not hesitate in joining the rebellious Nationalists against the Sultan-caliph's collaborationist government. Lastly his conservative outlook did not prevent him from appreciating, even admiring Western classical music and Western Literature (see *Safahat*, *passim*. Kuntay, *op. cit.*, *passim*).

BIBLIOGRAPHY

Further to works cited in the article, Süleyman Nazif, *Mehmet Akif*, İstanbul 1924. İbnülemin M. K. İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul 1931, p. 99 ff. Ömer Rıza Doğrul (Akif's son-in-law). Introduction to the Roman script edition of the *Safahat* which also contains biographical notes of the poet left to his friend Nevzat Ayas, see 10th edition, İstanbul 1975, pp.XI-XXII). Tark Zafer Tunaya, "Amme Hukukumuz Bakımından İkinci Meşrutiyet'in siyasi tefekküründe İslamcılık cereyanı" İstanbul Üniversitesi *Hukuk Fakültesi Mecmuası*, XIX (1954). Tark Zafer Tunaya, "Amme Hukukumuz Bakımından İkinci Meşrutiyet'in siyasi tefekküründe "Garpcılık" Cereyanı, İstanbul Üniversitesi *Hukuk Fakültesi Mecmuası*, XIV (1948). Akif private letters to Mahir İz, his student and friend and Mahir İz's oral communication to the author; Eshref Edib's two volume book on the poet, already mentioned in the article, contains almost complete biographical data on Akif's poems, articles, translations, etc.

MEHMET AKİF ERSOY-BİR BİYOGRAFİ

FAHİR İZ*

AHMET CEVİZCİ**

Türk ozanı ve vatanseveri Mehmet Akif Ersoy, İstanbul'da Fatih yakınlarındaki Sarıgözel semtinde doğdu. Babası, okuma yazma bilmeyen bir köylünün, Nurettin Ağa'nın oğlu olan Mehmet Tahir Efendi Kuzey Arnavutluk'ta, Osmanlının Kosova *vilayetindeki* aynı adlı sancağın başşehri İpek (günümüz Yugoslavya'sında Peç) yakınlarındaki Şuşisa kentinde doğdu.

Ozan tarafından bir dosta bırakılan biyografik notlara göre (Bkz. Bibliyografya), Tahir Efendi eğitimine İpek'te başladı, ancak erken sayılabilecek bir çağda İstanbul'a geldi, sağlam bir klasik İslâmî eğitim aldı ve Fatih Medresesi'nde müderris, eşdeyişle Fatih Camiinde herkese ders veren bir cami hocası (*ders-i âm*) oldu. Akif'in annesi Emine Şerif Hanım Orta Anadolu'nun kuzeyindeki Tokat'ta doğdu ve büyüdü, ancak anne ve babası Buhara'dan gelmişti. Kocasının ölümü üzerine, ikinci evliliğini Tahir Efendi ile yaptı.

Akif yerel ilkokullara ve Fatih Merkez Rüşdiyesine (ortaokul) gitti. Öğretmenleri arasında, özellikle, daha sonraki yılların, (II. Abdülhamit'in despotik yönetiminden kurtulmak için), Kanunî Esasi (Anayasa) gazetesini yayımladığı Mısır'a kaçan, daha sonra da Paris'te Jön Türk çevreleri içinde birkaç yıl yaşayan, ünlü bir Jön Türkü, Türkçe öğretmeni Hoca Kadri (1860-1918) tarafından etkilendi ve Hoca Kadri onda derin izler bıraktı.

Akif babasından daha çok Arapça öğrenmeye ve öğleden sonraları, Sadi'nin *Gülistan*'ı, Rumî'nin *Mesnevi*'si ve Hafız'ın *Divan*'i üzerine, camilerdeki halka açık derslere katılarak, Farsçasını geliştirmeye devam etti.

Rüşdiye'den mezun olduğunda, Siyasal Bilgiler Okulu'nun (*Mekteb-i Mülkiye*) lise bölümüne (*idadi*) yazıldı. Üç yıllık olan ilk kısmın tamamlanması üzerine, babasının öldüğü 1889'da, iki yıllık son kısmın birinci sınıfı

* Boğaziçi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı emekli profesörü.

** Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Felsefe Bölümü, Sistematiik Felsefe ve Mantık Anabilim Dalı araştırma görevlisi.

na geçti. Aynı yıl Sarıgözel'deki aile evi yandı. O zamanlar okulun mezunları için bir iş olanağı bulunmadığından, Siyasal Bilgiler Okulundan ayrıldı ve son iki yıl boyunca bir yatılı öğrenci olacak biçimde, yeni ihdas edilmiş dört yıllık Mülkiye Veteriner Okulu'na (*Mülkiye Baytar Mektebi*) yazıldı. Akif Veteriner Okulundan birincilikle mezun oldu. O ve aynı yıl mezun olanların ikincisi, bir Ermeni genci, 1893 yılında, Tarım Bakanlığı tarafından, Veterinerlik İşleri (Umur-u Baytariye) Şubesine müfettiş yardımcıları olarak atandılar (Akif tarafından bırakılan biyografik notlar, bkz. *Bibliyografya*). Akif aynı yıl, memuriyet dolayısıyla bulunduğu Balkanlarda babasının köyüne ve İpek'e gitti ve amcalarını ziyaret etti. 1894 yılında, devlet hizmetinde çalışan küçük bir memurun kızı olup, kendisine üç kız ve iki oğul doğuran İsmet hanımla evlendi.

Akif Tarım Bakanlığı'nda, bir veteriner hekim olarak, beş yılı vilayetlerde olmak üzere, yirmi yıl hizmet etti. Adana ve Edirne'de görevleri dolayısıyla kalarak, köylülerin ve kasabalardaki sıradan insanların yaşamları üzerine ilk elden bilgi edinerek, Anadolu ve Arabistan'da çeşitli yerleri gezdi. O bu mesleki görevlerini zaman zaman, İstanbul Üniversitesi'ndeki edebiyat hocalığı da içinde olmak üzere, çeşitli okullardaki öğretmenlikleriyle birleştirdi.

O 1913 Ocağının başlarında, dairesinden izinli olarak, Mısır'da, Yukarı Mısır'da ve Medine'de iki ay geçirdi. Mayıs 1913'te, kendisinin bir müfettişi olduğu Veterinerlik İşleri Şubesi Müdürünün hoş olmayan azlini protesto etmek için, görevinden istifa etti. Ancak okullarda ve medreselerde hocalık etmeye ve İstanbul'un belli başlı camilerinde vaaz vermeye devam etti. Akif aynı zamanda Devletin ileri gelen kimselerinin çocuklarına, evlerinde özel olarak ders verdi.

Eylül 1914'te, Alman taraftarı İttihatçı lider, Harbiye Nazırı Enver Paşa, Alman büyükelçisi Baron von Wangenheim ve Amiral Souchon'la birlikte, Türkiye'yi Merkezi Güçler tarafında, Birinci Dünya Savaşına sokan oldu bittiyi hazırladı. (Şevket Süreyya Aydemir, *Enver Paşa*, cilt 2, İstanbul 1971, s. 549-559.)

1910 yılından sonra, iktidardaki parti olan İttihat ve Terakki Komitesi Pan-Turanizm ideolojisiyle flört etmekteydi ve sosyolog Ziya Gökalp'ten öğüt ve katkısını istemişti. Şimdi Pan-İslamist faaliyetin içinde bulunulan koşullara uygun olabileceği düşünülmekteydi. "Özel Örgüt" (*Teşkilât-ı Mahsusa*) yoluyla Harbiye Nezaretine bağlanan İttihat ve Terakki yönetimi, Pan-İslamist eğilimleri, 1908 Anayasasından ve özellikle de 1912'deki

Balkan Savaşından beri bilinmekte olan Mehmet Akif'e yaklaştı. Haziran 1915'te Mehmet Akif'e Alman Hükümeti tarafından, Almanya'yı ziyaret etmesi ve bu ülkedeki müslüman savaş esirlerinin durumunu inceleyip, bu konuda bir rapor yazması için bir davetiye çıkarıldı. O böylelikle, Batı'yla ilk kez olarak doğrudan temas kurdu. Batı'nın toplumsal ve ekonomik koşullarını ve gündelik yaşamını gözlemleme ve bunları Doğu'dakilerle karşılaştırma olanağı buldu. (Aşağıya bakınız.)

Mekke Şerifi Hüseyin'in baş kaldırmasından sonra, İttihat ve Terakki Komitesi onu 1917'de, özel bir görevle, Necd'deki Türk taraftarı Halil el-Reşid'i ziyaret etmeye gönderdi. O oraya Medine'de son bulan çöl yolundan geçerek vardı. Bu seyahat ona ünlü bir şiir için esin verdi. Akif Necd'deyken, *Şeyhü'l-İslam*'ın dairesine bağlı bulunan, yeni ihdas edilmiş *Darü'l-Hikmeti İslamiye* dairesinin genel sekreterliğine (başkâtipliğine) atandı. Akif dönüş seyahatinde, Lübnan'ı ziyaret etti ve Şerif Haydar Paşa'nın konuğu olarak Aliye'de bir ay geçirdi.

Savaş 1918 sonbaharında sona erdi. Mondros mütarekesi Osmanlı İmparatorluğunun kaderini belirlemişti. Enver Paşa ve İttihat ve Terakki Komitesinin diğer önde gelen liderleri ülkeden kaçtı. Müttefikler İstanbul'u, İtalyan askerî kuvvetleri de Antalya'yı işgal etti ve Müttefikler tarafından desteklenen Yunanlılar ise İzmir'e çıktı (15 Mayıs 1919).

Doğası itibarıyla coşkunun bir idealist ve oldukça derin bir dindar olan Akif hiçbir zaman kötümser olmamıştı. Ancak şimdi herşey yitirilmiş görünüyordu. Hiçbir yerde hiçbir umut ışığı görülüyordu. Ancak 1919 yılı Mayısının sonlarına doğru, Ege Bölgesindeki Ayvalık'ta, istilacı Yunan ordusuna karşı olan ilk silahlı direnişe ilişkin haberler Akif'i harekete geçirdi. O hemen, hinterlandın başlıca şehrine, camilerde vaazlar verdiği ve halkı ayaklanmaya ve direnmeye çağırarak birçok insanla temas kurduğu Balıkesir'e gitti. Vaazlarında teslim olmanın İslâmî ilkelere aykırı olduğunu tekrar tekrar ifade etti. İstanbul'a dönüşünde, izlenimlerini Temmuz 1919'te *Sebilü'r-Reşad*'ta birkaç makale halinde yayımlandı; bunun üzerine, şimdi açıkça anti-nasyonalist bir tavır almış olan Sultan'ın hükümeti tarafından *Darü'l-Hikmet*'teki görevinden azledildi. Hükümetin ve işgal kuvvetleri yetkililerinin sıkı gözetimi altında olmakla birlikte, hemen Anadolu'daki Milliyetçilerle ilişki kurdu ve onlara gizli olarak, sömürge kurmak isteyen güçlerin bu konudaki planları üzerine olan yayınları gönderdi. Bu arada direniş hareketinin önderi olan Mustafa Kemal Paşa (Atatürk) Sivas'tan Ankara'ya varmıştı (27 Aralık 1919). Osmanlı Meclisi 18 Mart'ta

kendi kendisini tatil etti, 11 Nisan'da da Sultan tarafından feshedildi. Ankara'da ise yeni bir Meclisin teşekkülü için hazırlıklar ilerlemekteydi.

Vilayetlerden gönderilen bir delegeler heyetinden meydana gelen Büyük Millet Meclisi 23 Nisan 1920'de açıldı (Bernard Lewis, *The Emergence of Modern Turkey* 2, Oxford 1958, s. 251). Akif aynı hafta içinde Ankara'ya geçti. O yeni Meclis'e Burdur milletvekili olarak katıldı. Büyük Millet Meclisi onu Milliyetçilere karşı olan bir hareketi yatıştırmak için, görevle Konya'ya gönderdi. O uzun yıllar katkıda bulunmuş olduğu derginin, *Sebilü'r-Reşad*'ın yardımcı editörü, yakın dostu Eşref Edip'le görüşmek için Kastamonu'ya gitti. O ve Eşref Edip dergiyi yayımlamaya 1920'de yeniden başladılar. Ulusal Hükümet tarafından desteklenen Akif orada ve komşu kentlerde vaaz vermeye devam etti. *Seblü'r-Reşad*'ta yayımlanmış olan, camilerdeki bu ateşli vaazlar hükümet tarafından kitapçıklar halinde bastırıldı ve, vilayetlere ve savaş hattına dağıtıldı.

Ocak 1921'de, Akif iki aylık bir ayrılıktan sonra, Ankara'ya döndü ve şimdi Mehmet Akif Müzesi olan Tâceddin tekkesine (*dergâh*) yerleşti. Bu arada *Sebilü'r-Reşad*'ın ofisi Ankara'ya taşınmıştı.

Yeni Milliyetçi Türkiye ulusal bir marşa ihtiyaç duymaktaydı. 1920 Kasımında, Eğitim Bakanlığı (Maarif Vekâleti) tarafından, yaklaşık olarak 724 şiirin sunulduğu bir yarışma açıldı. Akif bir para ödülü konduğu için yarışmaya katılmadı. Şiirlerden hiçbirisi komite tarafından tatmin edici bulunmadığı için, daha sonra Eğitim Bakanı olan Hamdullah Suphi (Tanrıöver, 1886-1966, ünlü bir hatip) Akif'i katılması için ikna etti. O Büyük Millet Meclis'inde Bakanın kendisi tarafından okunan (1 Mart 1921) ve ittifakla Türk Ulusal Marşı olarak kabul edilen (12 Mart 1921) şimdiki meşhur, ateşli Bağımsızlık Marşı'nı (*İstiklal Marşı*) yazdı. 1921 yazında, ani bir Yunan saldırısı Ankara'yı tehdit altında bıraktı. Panik ve bozguncu bir atmosfer vardı. Mustafa Kemal Paşa, bununla birlikte, Büyük Millet Meclisi tarafından Başkomutan olarak seçilmesinin ardından cepheye gitmeden önce, bu havayı yatıştırdı. Akif Ankara'dan ayrılmadı ve asılsız söylentilerle savaştı. Ancak *Sebilü'r-Reşad*'ın ofisi, Anadolu'daki Yunanlıları güç duruma sokan Sakarya Savaşı'nın (Eylül, 1921) sonuna dek, Kayseri'ye taşındı.

Akif 1922'de Şeriat Bakanlığında (*Umur-i Şer'iye ve Evkaf Vekâleti*) *İslâmî araştırma komitesi* (*Tedkikat ve Te'lifat-i İslâmiye Encümeni*) üyeliğine atandı. O şiirler, makaleler ve çevirelerle, *Sebilü'r-Reşad*'a düzenli katkısını sürdürdü.

Ulusal orduların Afyon yakınlarında, Dumlupınar muharebesindeki kesin sonuçlu zaferiyle, 30 Ağustos'ta sona eren büyük Türk hücumu 26 Ağustos 1922'de başlatıldı. İzmir 9 Eylül'de geri alındı. Türkün yaklaşık olarak üç buçuk yıldan beri çektiği meşakkat, iki hafta içinde sona erdi. İşgal altındaki İstanbul'da tam bir karışıklık vardı. Sultan-Halifenin işbirlikçi hükümeti ve onun ağır baskısı sersemletildi (Bkz. Fahir İz, *Ali Kemal*, 2. baskı). 1 Kasım 1922'de Büyük Millet Meclisi Halifeliği padişahlıktan ayırırken, padişahlığı kaldırdı. Osmanlı Hanedanının uygun bir üyesi Büyük Millet Meclisi tarafından halife olarak seçilecekti. Bunun üzerine Sultan IV. Mehmet bir İngiliz savaş gemisiyle Malta'ya kaçtı (17 Kasım) ve amcasının oğlu Abdülmecit halife seçildi. Türkiye ertesı yıl, ilk Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa olmak üzere, bir cumhuriyet oldu (29 Kasım 1923).

Ayrıca, 9 Mart 1924'te de Abdülmecit azledildi, halifelik kaldırıldı ve ertesı yıl Abdülmecit ve Osmanlı Hanedanının tüm üyeleri Türkiye'den sürüldü. Şeyhülislam dairesi, Şeriat Bakanlığı (*Şeriye Vekâleti*), Şeriat mahkemeleri de bir ay içinde kapatıldı. Tüm dinî okullar (*medreseler*) zaten 3 Mart 1924 tarihli Eğitimin Birliği Yasası'nın (*Tevhid-i Tedrisat Kanunu*) ardından kapatılmıştı. Güney Batı vilayetlerinde, büyük ölçüde *Nakşibendi Şeyhleri* tarafından yönlendirilen, 1925 baharındaki karşı-devrimci bir ayaklanmanın süratle bastırılmasının ardından tüm *derviş* tarikatları ve tekkeleri kapatıldı (Bernard Lewis, *a.g.y.*, s. 259).

İçten bir Müslüman ve inanmış bir Pan-İslamist olan Mehmet Akif bu olayların gidişatından oldukça rahatsız oldu. Pan-Türkizmin, Birinci Dünya Savaşı sırasında, siyasal gelişmelerin akışı içinde düşüncelerini düzelten ve en sonunda Mustafa Kemal Paşa'nın Ulusal Antlaşmaya (Misâk-ı Milli) dayanan ulusçuluğunu benimseyen ideoloğu Ziya Gökalp'in tersine, Mehmet düşüncelerini yeni laik, ulusçu Türkiye'ye uyduramadı. O İmparatorluğun yenilgisine ve İttihat ve Terakki Komitesinin Pan-İslamist siyasetinin çöküşüne tanık olmakla birlikte, halâ yeni Türkiye'nin Pan-İslamist tasavvurların odak noktası olabileceğini ümit etmişti.

1923 yazında Büyük Millet Meclisi için seçimler yenilendi ve Akif yeniden seçilemedi. Elli yaşında, pratikte yapacağı hiçbir işi yoktu. 1913'teki istifasından sonra, başvurmakta oldukça geciktiği için, emekli aylığı bulunmamaktaydı. Aynı yılın Ekiminde, onun konuğu olarak, eski dostu Prens Abbas Halim'le (ölümü 1934) birlikte, *Firavunla Yüz Yüze*'yi yazdığı Mısır'a gitti ve kış orada geçirdi. 1924 yılında, kış Hilvan'da, Abbas Halim

Paşa'nın ikametgâhında geçirmek üzere, Mısır'a yeniden gitti. Akif 1925 yazında tekrar Mısır'a döndü ve ailesiyle birlikte, Hilvan'da kendisine küçük bir ev edinerek, Mısır'a yerleşti. O on yıl süreyle ders verdiği Kahire Üniversitesi'nde, Türk dili ve edebiyatı müderrisi oldu. Ders vermek üzere, haftada iki kez Kahire'ye giderek, Hilvan'da münzevi hayatı yaşıyordu. O kendi ölçülerine göre çok kozmopolit bulduğu Kahire'yi sevmedi (M.C. Kuntay, *Mehmet Akif*, İstanbul 1939, s. 145). Kahire'de *El-Ezher*'deki Türk öğretmen ve öğrencilerle de görüştü. Zaman zaman (Eşref Edip te içlerinde olmak üzere) İstanbul'dan gelen ziyaretçileri kabul etti. Hayal kırıklığına uğramış ve kırılgan bir adam olarak, Akif kendi öz isteğiyle sürdürdüğü sürgün hayatında pek az üretti. Kuran çevirisini gözden geçirerek düzeltme işi üzerinde yoğunlaştı (Aşağıya bakınız).

1934 yılında büyük dostu ve koruyucusu Abbas Halim Paşa'yı yitirdi. Abbas Halim'in kızı Prenses Emine onu desteklemeye devam ettiyse de, bu, yaşlanan ozan için büyük bir şok oldu (M.C. Kuntay, *a.g.y.*, s. 85-86). Aynı yıl Akif'in sağlığı bozulmaya başladı. 1935'te yazın bir bölümünü dostlarının konuğu olarak, Lübnan'da Aliye'de ve Antakya'da geçirdi. Siroz ve sıtma onu tüketti. Bir dostu, Mısır'da geçici olarak bulunan Hüseyin Suat (küçük bir ozan) ona İstanbul'a gitmesini tavsiye etti. Ancak artık çok geç idi. Onbir yıllık bir ayrılıktan sonra, İstanbul'a hasta bir adam olarak vardı. O, Prenses Emine'nin evine, daha sonra da bir ay geçirdiği özel bir hastahaneye götürüldü. Ziyaretçilerden ve dostlardan, ozanlardan, yazarlardan, gazetecilerden ve eski güreşçilerden oluşan büyük bir kalabalık onu görmeye geldi. O Abdül Halim'in İstanbul dışındaki çiftliğine birkaç kez gidebildi. Ancak hiç iyileşmedi. 27 Aralık 1936'da İstanbul'da öldü. Cenaze törenine yakın dostları ve çoğu Üniversite öğrencisi olan, birçok genç hayranı katıldı.

Akif daha bir öğrenci iken, Türkçe, Arapça ve Farsça hemen hemen tüm edebî klasikleri büyük bir heyecanla okudu. Onun bu üç dildeki gözdeleleri sırasıyla Fuzulî, İbni Farid ve Sa'dî'di. O özellikle "Doğu bilgeliği"nin en tipik temsilcisi olarak gördüğü ve kendisi üzerindeki etkisini her zaman teslim ettiği Sa'dî'nin hayranıydı. Akif, Farsça klasiklerden seçilmiş metinlerin çevirilerini, 1898'den başlayarak, *Servet-i Fünun* dergisinde tefrika halinde yayımladı. O Batı edebiyatından, yakın dostlarından biri ve geleceğin biyografi yazarı M.C. Kuntay'la (1882-1956) birlikte, en çok sevdiği yazarlar Lamartine ve Dumas Fils olmak üzere, Fransızca olarak Lamartine, Victor Hugo, Alphonse Daudet, Emile Zola, Ernest Renan, Alexandre Dumas Fils, Anatole France, Sienkiewicz ve başka birçoklarının eserlerini okudu.

Akif orta okuldayken, daha yeni yetişmekte olan bir genç olarak, geleneklere uygun bir tarzda şiir yazmaya başladı ve klasik ya da modern, büyük ustalardan esinlenerek, yazmayı sürdürdü. Bu ustaları taklid etmeye Veterinerlik Okuluna giderken ve mezuniyetten sonra da devam etti. O her ne kadar birçoğunu yaktıysa da, bu ilk tecrübelerden bazıları 1896'dan başlayarak, tutucu bir dergi olan *Resimli Gazete*'de yayımlandı, bazıları ise Akif'in ölümünden sonra bulundu ve basıldı (F.A. Tansel, *Mehmet Akif, Hayatı ve Eserleri*, 2. baskı, İstanbul 1973, s. 11-12, ve Kaya Bilgegil, Atatürk Üniversitesi, *Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, n. 3, Erzurum 1972, s. 1-33). Abdülhak Hamit'in etkisi onun erken sayılabilecek bir çağda yazılmış şiirlerinden bazılarındaki belirgindir (Tansel, *a.g.y.*, s. 23-29). Ancak o ilk yıllarda özellikle Mülkiye'deki hocası Muallim Naci'den etkilendi.

Yaklaşık olarak 1904'lerde Akif kendi kişiliğini bulmuş görünür. O toplumsal konular üzerine, yoksul, hasta, işsiz, zulme uğrayan, yetim, alkolik, haksızlığa maruz kalan kimse üzerine, her zaman kişisel deneyim ya da gözleme dayanan şiirler, ya da babası, ailesi, ya da kendi çocukluğu hakkında otobiyografik şiirler yazmaya başladı. Akif bu şiirleri dostlara ya da özel meclislerde sınırlı sayıdaki dinleyicilere okudu, ancak onları II. Abdülhamit'in sıkı sansüründen dolayı yayımlamadı. Anayasanın tekrar canlandırılmasına dek beklemek durumundaydı. 23 Temmuz 1908 geldiği ve sansür kaldırıldığı zaman, düzinelerce gazete ve dergi piyasayı istila etti. Mehmet Akif ve onun bir yaşam boyu dostu olmuş olan Eşref Edip, dinsel ve toplumsal konulara önem veren, *Sırat-i Mustakim* adlı tutucu bir dergiye yayımlamaya başladılar (Hicrî 14 Ağustos 1324/Miladî 27 Ağustos 1908). Akif'in *Fatih Camii* adlı şiiri ilk sayıda yayımlandı. İlk sayısı birçok kez basılan dergi çok büyük bir başarı kazandı. Bunu daha sonraki sayılarda, Akif'in birkaç yıldan beri yayımlanmayı bekleyen ve en iyi, en popüler çalışmalardan bazılarını içeren 1908 öncesi tüm şiirleri izledi. O aynı zamanda İslâm tarihindeki olaylardan esinlenen ve günümüz için bir kıssadan hisse içeren şiirler yazdı. Bunları daha sonra Kuran'ın seçilmiş ayetleri üzerine şerhler ve İslâmiyet'in pozitif bilim, çalışma, kader, kadınlar gibi konularla olan ilişkisi üzerine makaleler ve İslamiyet ve Hristiyanlık, Müslümanların gerilemelerinin nedenleri, v.s. gibi konular üzerine denemeler olan şiirler izledi. Makalelerden bazılarındaki o Sadi (en çok sevdiği yazarın adı) takma adını kullandı. O aynı zamanda Doğulu ve Batılı yazarlar ve genelde edebiyat problemleri üzerine birçok makale yazdı.

Akif aynı dergide Mısırlı yenilikçiler Muhammed Abdüh ve Ferid Vecdi'nin İslâmiyet'e modern bir yaklaşım sergileyen seçme makalelerini

tercüme etti. Onun adı ve yazıları *Sırat-i Mustakim*'in Türkiye dışında özellikle Rusya'da, tirajının geniş ölçüde artmasındaki en önemli etmenlerini oluşturmaktaydı. Çünkü Akif'in yazılarında geliştirmiş olduğu basit, kolay anlaşılır düzyazı, bu ülkenin Türkçe konuşan Müslümanları tarafından çok beğenilmekteydi.

Hicrî 31 Mart 1325/Miladî 13 Nisan 1909'daki gerici ayaklanma sırasında, *Sırat-ı Müstakim*'in basım evi basıldı ve yağmalandı ve derginin yayımlanması durdu, ancak dergi ayaklanma bastırıldıktan hemen sonra yayımlanmaya yeniden başladı. Birçok Müslüman entellektüel ve yazar, Rusya'dan birçok mülteci Mehmet Akif'i derginin bürosunda ziyarete geldi ve bu sonunda İslâmcı ve Türkçü hiziplerin yakınlaşmasıyla sonuçlandı. Akif *Sırat-i Müstakim*'in yazarlar heyetinin başkanı oldu ve zamanının önde gelen tutucu yazarlarını, dergi için bir araya getirdi.

Sekizinci cildin başlamasıyla birlikte, *Sırat-i Müstakim* adını değiştirdi ve *Sebilü'r-Reşad* (doğru yol) oldu. Bu arada, Akif 1905-1911 arasında yazılmış ve çoğu *Sırat-i Müstakim*'de yayınlanmış olan tüm şiirlerini Hicrî 1329/Miladî 1911'de *Safahat* ("Evreler") adıyla bir ciltte topladı. O Batıcılar tarafından bile iyi bir kabul gördü. Onun içtenliği ve köklü gerçekliği takdir edildi (bkz. *Servet-i Fünûn*, n. 1050, Temmuz 1911 ve 1054, Ağustos 1911 ve aynı zamanda *Sebilü'r-Reşad*, n. 256-276, 1911). Ancak Akif'in popüler ve açık sözlü dili züppe tavırlı bazı tasfiyeciler tarafından eleştirildi (*Servet-i Fünûn*, n. 1052, Ağustos 1911). İslâm tarihini ve uygarlığını çok iyi bilen içten bir Müslüman olarak, Mehmet Akif çoğunluğu zamanın sömürgeci güçlerinin egemenliği altında bulunan Müslümanların içinde bulunduğumuz yüzyıldaki durumlarının çok iyi bir biçimde farkındaydı. O İslâmiyetin potansiyel gücünün bilincindeydi ve İslâm'ın gerilemesi onda umutsuzluk uyandırmış olmaktan uzaktı. O 1890'lardan başlayarak, bir ülkü arayışı içindeydi ve 1908'te özgürlüğün gelişiyle birlikte, Müslüman yenilikçilerin, Cemalettin Efğanî'nin vaazlarını ve makalelerini, onun öğrencisi Muhammed Abdüh ve diğerlerinin kitaplarını ve makalelerini coşkuyla okudu ve 1912'ye doğru, bir Müslümanlar topluluğu düşüncesi, liberalizm, ulusçuluk ve Batıcılığın bir karışımı olacak olan ve İslâmiyetle modern bilim arasında bir uzlaşmayı amaçlayan bir Pan-İslâmizm türü geliştirdi. 1912'deki Balkan Savaşlarının ilk evresinde, savaşın sonucu her ne olursa olsun, *statükonun* korunacağını ilân eden, ancak bunu daha sonra unutan büyük güçlerin Türk aleyhtarı (bunu Müslüman aleyhtarı olarak okuyun) tavırları Akif'in Pan-İslâmist kanaatlerini güçlendirdi.

Birinci Dünya Savaşından hemen sonraki yıllarda, Pan-Türkizm, Pan-İslâmizm, Osmancılık ve Batıcılık gibi rakip ideolojiler Akif'i yeniden düşünmeye ve, düşüncelerini ve ilkelerini açıklığa kavuşturmaya zorladı. Bu ideolojilerin kökleri 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başındaki Türk entelektüellerine geri gider (bkz. Akçuraoglu Yusuf, *Üç tarz-ı siyaset*, Türkçe, Kahire 1904). Türkçülerle bir uzlaşma denemesi verimsiz kaldı, ancak İslâmcılar arasında bir bölünmeye yol açtı. Katıksız ulusçuluğun Pan-İslâmist ülküyü tehlikeye atacağına kuvvetle inandığı için, Akif bu konuda yumuşamadı (A. Adnan Adıvar, *Tarih Boyunca İlim ve Din II*, İstanbul 1944, s. 149 ve devamı). O bu düşüncüyü *Safahât*'ın, *Sırat-i Müstakim*'de tefrika halinde yayımlandıktan sonra, Hicrî 1330/Miladî 1912'de basılan ikinci kitabında, *Süleymaniye Kürsüsünde* adlı yapıtta geliştirdi. Bu uzun bir şiir biçimindeki bir vaazdır. Vaiz Orta Asya'daki Hokand'tan, güçlü Pan-İslamist eğilimlere sahip olup, İstanbul'da birçok yıllar geçiren ve İslâmî topraklarda birçok yeri gezip dolaşan ünlü gezgin ve yazar Abdü'l-Reşid İbrahim'dir (1851-1944). Bu çalışmada Akif, kendi düşüncelerini ayrıntılı bir biçimde geliştirmek için vaizi konuşturur (Eşref Edib, *a.g.y.*, 1, s. 236 ve devamı). Orta Asya'da, Hindistan ve Çin'deki Müslümanların bu yüzyılın başındaki insana elem veren kötü durumlarını ayrıntılı olarak betimledikten sonra, Akif, benliğin yitirilmesi anlamına gelmemek koşuluyla Batılılaşmanın tüm Müslümanlar için zorunlu olduğu, ve Türkiye'nin bağımsız bir müslüman ülkesi olarak İslâm Dünyasına, birlik ve beraberlik ülküsü doğrultusunda, önderlik etmesi gerektiği sonucuna varır. Kitap Türkiye'nin Avrupa'da kalan parçasını hemen hemen tümüyle yitirdiği ve Akif için bir şok ve bir hayal kırıklığı olan 1912 yılındaki Balkan Savaşı'nın dehşetine ilişkin bir betimlemeyle sona erer.

Safahât'ın III. Kitabı, *Hakkın Sesleri* önce *Sebilü'r-Reşad*'ta tefrika halinde yayımlandı ve 1913 yılında kitap biçiminde basıldı. Bu kitapta Akif İslâmiyete karşı dinî akideleri tamamen muhafaza etmeyi temele alan bir yaklaşım sergiler. Birçok müslüman yenilikçi gibi, Akif de, son yüzyılların birikmiş ödünlerini bir tarafa iterek, orijinal kaynaklara gitmek ister. Bunun bir sonucu olarak, *Safahât*'ın III. kitabı büyük ölçüde, çoğunlukla *Kur'an*'ın birçok ayeti ve birkaç *Hadis* üzerine şerhler olan şiirlere ayrılır. Bu şiirlerinde Akif, özellikle Türklerle Araplar arasında bir işbirliğinin zorunluluğunu vurgulayarak, dindaşlarına birlik, etnik farklılıklara önem vermeme tavsiyesinde bulunur ve onları, İslâmiyet için, benliği yitirmeye götüren ayrılıkçılık ve aşırı-Batılılaşma tehlikesine karşı uyarır.

Safahât'ın Fatih Kürsüsünde adlı IV. kitabında, betimleyici bir girişten sonra, *Safahât'ın* II. kitabında olduğu gibi, yine dinleyicilere hitap eden vaizle karşılaşırız. Bu kez o dinleyicilere, Batı'yla Doğu'yu çalışma bakımından karşılaştırarak, sıkı çalışma tavsiyesinde bulunur ve onları sözde entellektüellerin boş ve amaçsız yaşamına karşı uyarır. Vaaz, bu gibi şeylere bigâne kalan gençliğe bir uyarı olarak, Balkan Savaşı'nın trajik olaylarına ilişkin bir betimlemeye sona erer.

Safahât V, Hatıralar ("Anılar"). Hicrî 1335/Miladî 1917'de İstanbul'da basılan bu cilt farklı konu ve uzunluktaki şiirleri içerir. Mısır'a yaptığı iki aylık seyahatten sonra yazılmış ve Abbas Halim Paşa'ya ithaf edilmiş olan *El-Uksur*'da adlı şiir, söz konusu eski Mısır tapınağına ve Akif'in İslâm Dünyasının haline ve gelecekteki yazgısı üzerine, kötümser bir hava içindeki, düşüncelerine ilişkin uzun bir betimlemedir. Bu kitapta yer alan yedi şiir Kuran'ın çeşitli ayetleri üzerine birer şerhtir. Bunlar başlıksızdır ve ayetlerin Türkçe çevirisiyle birlikte orijinal metin başta verilir. Bunlar İslâm Dünyası için cesaret ve umut şiirleridir. Ancak cildin en ilginç ve en uzun şiiri yukarıda sözü edilen *Berlin Hatıraları*dır. İddiasına göre, Batı'nın "sadece kötü olan herşeyini taklit eden" Türk entellektüellerini tartışırken de, Akif, *Tarih-i Kadim* adlı eseriyle gençleri zehirlediğini ileri sürdüğü Tevfik Fikret'i ele alıp özel olarak söz konusu ediyor. *Safahât IV*'ün özgün versiyonunda içerilen (*Sebilü'r-Reşad*'ta 1915-1918 boyunca tefrika halinde düzensiz olarak yayımlanan) ve Fikret üzerine öfkeli bir saldırı oluşturan doksansekiz dize, (Ertuğrul Düzdağ tarafından yayımlanan, İstanbul 1975) 10. baskısı dışında, *Safahât IV*'ün (eski ya da yazarın ölümünden sonra yayınlanmış) tüm baskılarında atlanır. Bu iki ozanın inançlarının temsilcileri olduğunu (tümüyle haklı olmayarak) savlayan "tutucu" ve "ilerici" çevreler arasındaki boş ancak şiddetli tartışma halâ sürer (Bu tartışmaya ilişkin bir bibliyografya ve *Tarih-i Kadim*'in çeşitli baskıları için, bkz. Tansel, a.g.y., s. 77-78, ve iki ozanın düşünceleri arasındaki tarafsız bir karşılaştırma için, bkz. Kenan Akyüz, *Batı Tesirinde Şiir Antolojisi*, Ankara 1970, s. 545-547). İkinci baskıdan başlayarak, Akif *Safahât V*'e bir başka şiir ekledi: "*Necid Çöllerinden Medine'ye*". Çöle ilişkin etkileyici bir betimlemeden sonra, Akif Muhammed'in Türbesine varışı üzerine vecde gelmiş olarak ve bitkinlikten ölen Sudanlı bir hacının heyecanını nakleder. Bu şiir dinsel lirizmin yetkin bir örneğidir.

Safahât'ın VI. Kitabı *Asım*, 1919'da yazılıp, 1919-1924 arasında *Sebilü'r-Reşad*'ta düzensiz aralıklarla tefrika halinde yayımlanmış ve 1924 yı-

İnada kitap biçiminde basılmış olan tek bir uzun şiirden oluşur. O, arası-
na bir kıssadan hisse içeren fıkraların ve Hocaade (ozan), Köse İmam
(Ali Şevki Hoca, ozanın babasının bir öğrencisi) ve Asım'dan (Köse İma-
mın oğlu) oluşan öykü kahramanları arasında geçen karşılıklı konuşmalar-
nın serpiştirildiği öykü biçiminde yazılmıştır. Konuşmalar Birinci Dünya
Savaşı sırasında Akif'in evinde geçer. O basit bir konuşma Türkçesi ile ya-
zılmış ve karşılıklı konuşma Türkiye'de, hem savaş sırasındaki hem de sa-
vaş sonrasındaki kötülükleri betimlemek, snobizmi, taklidi, Batı'ya karşı
kusurları görmemesine bir hayranlığı ve şiirde tasvip edilmeyen çeşitli
siyasal akımları eleştirmek (Akif'in hoşlandığı bir konu) için bir araç ola-
rak kullanılmıştır. Köse İmamın oğlu Asım, ülkeyi yükseltecek olan gele-
cek kuşağın, Çanakkale mucizesini gerçekleştirmiş olan kuşağın tipik bir
örneğidir. Sonlara doğru, ozanın, Çanakkale Boğazı'nı tüm güçlüklerle rağ-
men savunurken ölen insanlara ithaf ettiği ünlü pasaj gelir. Çanakkale'nin
bu pasajdaki genç savunucusu bu gücü geçmişinden, dininden ve tarihini-
den alır, ancak Batı'nın pozitif bilimini alınması gereken bir model olarak
görür. Şiir bu notla biter.

Safahât VII, Gölgeleer. *Safahât*'ın bu sonuncu cildi, Akif'in 1918-1933
arasında, İstanbul, Ankara ve Hilvan'da yazılmış, eşit olmayan uzunluk ve
değerdeki çalışmalarının çoğunu içerir. Bu şiirlerin büyük bir çoğunluğu
bilhassa Akif'e özgü şiirler değildir, ancak *Leyla*, *Hicran*, *Secde*, *Bir Gece* gi-
bi, bazıları yüksek bir dinsel lirizmin örnekleri olup, Bursa'nın düşüşünü
işitmesi üzerine yazdığı *Bülbül* onun en vatansever şiirleri arasındadır.

Safahât'ın yukarıda sözü edilen (gözden geçirilmiş) 10. baskısı, en
önemlisi *İstiklâl Marşı*'nın tam bir metni olmak üzere, Akif'in yedi cilt
içinde yayımlanmamış şiirlerinden bazılarını içerir.

Kur'an çevirisi Akif'in yaşamında oldukça tartışmalı bir olaydır ve tar-
tışmalı bir olay olarak kalır. Şeriat Bakanlığının kaldırılmasından son ih-
das edilen Diyanet İşleri Müdürlüğü (*Diyanet İşleri Riyaseti*, daha sonra
Başkanlığı) Kur'an'ın yeni bir resmî çevirisini ve şerhini yaptırmaya karar
verdi. Çeviri için en uygun kişinin Akif ve şerh için en uygun kişinin de
ünlü alim *Ahmet Hamdi* (Yazır, 1877-1942) olduğu düşünüldü. Kur'an'ın
gerçekte tercüme edilemez olduğuna inanan Müslümanlar kategorisi için-
de yer aldığı için, Akif öneriyi, uzun bir tereddütten sonra, çevirisinin
şerhle birlikte yayımlanacağı koşuluyla kabul etti. Her iki yazar da Anka-
ra'da sözleşme imzaladı ve tam da Akif Mısır'a temelli olarak gitmezden
önce, 1925 kışında, bir miktar avans aldı. Titiz ve dikkatli bir adam ve ke-

za mükemmelden daha azı ile yetinmeyen biri olarak, o sonuçtan hiçbir zaman tam olarak tatmin olmadı ve metni gözden geçirmeye ve yeniden kopya etmeye devam etti. En sonunda yaklaşık olarak elli sayfalık nihai müsveddeyi Diyanet İşleri Müdürlüğüne gönderdi.

Bu yıllarda, (1920'lerin sonlarında taşıdığı adıyla) Gazi (yani Atatürk) laikleştirmenin bir sonucu olarak, (Ziya Gökalp tarafından ümit edildiği gibi) İslamiyet'in Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre geliştirilmesi konusunda değişik düşünce ve yöntemler denemekteydi. Daha önce Köprülüzade Mehmet Fuat'ın (M.F.Köprülü) başkanlığı altında kurulan bir komisyon, dinsel reform hakkındaki raporunu yayınlamıştı. (Osman Ergin'in *Türkiye Maarif Tarihi*, cilt 5, İstanbul 1943, s. 1639-1641, adlı eserinde Latin harfleriyle kopya edilmiş olan *Dini islah proje ve beyannamesi*, bkz. 28 Temmuz 1928 tarihli *Vakit*) Bazı *hocalardan* belirli camilerde Kuran'ın Türkçe tercümesini okumaları ve *namaz* için Türkçe'yi kullanmaları istenmişti.

Daha sonra dostları tarafından doğrulanan bu raporu okuyunca, Mehmet Akif dehşete kapıldı ve tercümesinin bu amaçla kullanılabileceğinden ve Kuran'ın özgün metninin yerini alacağından korktu. Hemen Diyanet İşleri Müdürlüğüne yazdı ve belirli pasajları değiştirmek arzusunda olduğunu söyleyerek, onlardan göndermiş olduğu 50 sayfayı geri göndermelerini istedi ve bundan sonra almış olduğu avansı Ahmet Hamdi'ye (daha sonra şerhlerle birlikte kendi tercümesini yayımlamış olan Yazır, *Hak Dini, Kuran Dili*, 9 cilt, İstanbul 1936-1960) göndererek, sözleşmeyi feshetti. Söylentilere göre, Akif yaşamının sonunda, İstanbul'a dönmezden önce, el-Ezer Üniversitesi müderrislerinden İhsan Efendi adlı Yozgatlı bir Türke, geri gelirse kendisine geri vermek ya da ölürse yakmak üzere, bitmiş tercüme metnini teslim etti. Yazmanın akibetinin ne olduğu bugüne dek kesinlikle gün ışığına çıkmamıştır (bkz. Eşref Edip, *a.g.y.*, *çeşitli yerleri*, ve Mahir İz, *Yıldırım İzi*, İstanbul 1975, s. 144, 145).

Mehmet Akif orta boyda güçlü, kuvvetli bir adamdı. Amatör bir sporcu, profesyonel ölçülerde bir güreşçi, birinci sınıf bir yüzücü ve uzun yürüyüşler yapma alışkanlığında olan biriydi. Küçük dost çevrelerinde az konuşan oldukça çekingen, olağanüstü alçakgönüllü, sıkılgan bir kişiydi. Ancak bir dinleyici topluluğuna hitap ettiği zaman, coşkulu ve kitleleri harekete geçiren bir hatipti.

Çok dindar ancak bağnazlıktan uzak bulunan Mehmet Akif politika da tutucuydu ama düşünceleri yerleşmiş standartlara tamamen uygun de-

ğildi; Türkiye’de tutucu kimselerin görüş açılarını temsil eden düşünce ve ilkeleri topyekün olarak kabul etmek durumunda değildi. II Abdülhamit ve IV. Mehmet (Vahidettin)’e duyduğu nefreti, yazılarında ve sözlü olarak, birçok kez dile getirdi ve Sultan-halifenin işbirlikçi hükümetine karşı isyan eden milliyetçilere katılmakta tereddüt etmedi. Son olarak, tutucu bakış açısı onun klasik Batı müziğini ve Batı Edebiyatını takdir etmesini, hatta klasik Batı müziğine ve Batı Edebiyatına hayran olmasını engellemedi (bkz. *Safahat çeşitli yerleri*, Kuntay, a.g.y., *çeşitli yerler*).

BİBLİYOGRAFYA:

Makale içinde sözü edilen yapıtlara ek olarak, Süleyman Nazif, *Mehmet Akif*, İstanbul 1924. İbnülemin M.K. İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul 1931, s. 99 ve devamı. Ömer Rıza Doğrul (Akif’in damadı), *Safahât*’ın ozanın dostu Nevzat Ayas’a bıraktığı biyografik notları da içeren, Latin harfleriyle yazılmış baskısına Giriş, bkz. 10. baskı, İstanbul 1975, s. XI-XXII). Tarık Zafer Tunaya, “Amme Hukukumuz Bakımından İkinci Meşrutiyetin Siyasi Tefekküründe İslâmcılık Cereyanı”, İstanbul Üniversitesi *Hukuk Fakültesi Mecmuası*, XIX (1954). Tarık Zafer Tunaya, “Amme Hukukumuz Bakımından İkinci Meşrutiyetin Siyasi Tefekküründe ‘Garpcilik’ Cereyanı”, İstanbul Üniversitesi *Hukuk Fakültesi Mecmuası*, XIV (1948). Akif’in öğrencisi ve dostu Mahir İz’e yazdığı özel mektuplar, Mahir İz’in makale yazarına sözlü anlatımları. Eşref Edib’in ozan üzerine, kendisinden önce makalede söz edilen iki ciltlik kitabı, Akif’in şiirleri, makaleleri, çevirileri, ve bunlar gibi başka birtakım eserleri üzerine hemen hemen eksiksiz olan biyografik bilgiler içerir.